

# XOCALI KÖMƏK GÖZLƏYİRDİ..

Azərbaycanın çağdaş tarixində unudulması mümkün olmayan, bütövlükdə xalqın şüurunda dərin iz salaraq onu daim milli özünüdərk ruhunda kökləyən bir çox faciəli hadisələr baş vermişdir. Ermənilərin faşist xislətini, gerçək mahiyyətini çıpaqlığı ilə açan Xocalı soyqırımı da məhz belə dəhşətli hadisələrdəndir. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə amansız cinayətə əl atmış erməni qanadları dünyanın əzazil, qəddar və qaniçən məxluqları olduqlarını, insanlıq adına ləkə olduqlarını, terroru dövlət siyasətinə çevirdiklərini bir daha təsdiq etdilər.

## Vətən naminə

Xocalıda xeyli sayda soydaşımızın qətlə yetirilməsinin səbəblərindən biri də hər şeydən öncə o zamankı respublika rəhbərliyi tərəfindən qabaqlayıcı addımların atılmaması və vaxtında lazımi tədbirlərin görülməməsi oldu. Xocalını yalnız avtomat silahla müdafiə edən döyüşçülərin dediyinə görə, erməni quldurlarına qarşılaşdıq köməyi göstərən rus alayının Xocalı şəhərinə hücumu əvvəlcədən planlaşdırılmışdı. Bunun üçün yaşlıları, qadınları, uşaqları vaxtında oradan çıxarmaq lazım gəlirdi. Xocalıda yalnız əlində silah tuta bilən, qorxmaz, cəsur vətən fədailəri qalmalı idi.

Digər tərəfdən Ağdamda hərbi texnika ilə silahlanmış bir çox özünümüdafiə batalyonlarına komandirlik edən şəxslərin sözlərinin bir-biri ilə düz gəlməməsi Xocalının xilas yolunda ciddi əngələ çevrildi. Halbuki onlar düşmən mühasirəsinə düşmüş, yalnız havadan vertolyot ümidinə qalmış Xocalının yolunu Əsgərana hücum etməklə açma bilirdilər. Təəssüf ki, əllərində xeyli döyüş texnikası olan Ağdamdakı hərbi birlişmələrin heç biri buna cəhd göstərmədi. Bəziləri belə bir təşəbbüsə səy göstərsə də, hansısa gözəgörməz qüvvənin təsiri nəticəsində plan son anda pozuldu. Çünki Həmin hərbi birlişmələr arasında ciddi fikir ayrılığı dəhşətli faciyyəyə yol açdı...

Beləliklə, Xocalı qətləminə ən əsas rolunu xeyanət oynadı...

Xocalının əldən gedəcəyini mərkəzə vaxtında xəbər verən bir çox vətənsəvar döyüşçülərimiz olmuşdu. Amma onların Bakıda kimsə dinlənməmişdi. Onlara həttə təxribatçı damğası vurmaqdan belə çəkinməmişdilər o zaman. Belə bir vaxtda nəyin bahasına olursa-olsun Xocalıya silah-sursat tapmaq üçün Nəsimi Quliyev bütün gücünü səfərbər edir. Həmin dövrə Nəsimi Quliyev həqiqətən də böyük fədakarlıq, şücaət göstərərək qabaqcıdan qurduğu plana əsasən Qarabağ döyüşçüləri üçün 3 ədəd BM-21 ("Qrad" raketləri), 6 "KamAZ" maşını, 2 top, 2 "Ural" maşını dolu mermi əldə edərək döyüş bölgəsinə, Ağdama aparmışdı. Xatırladım ki, Nəsimi Quliyev Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, Xocalıda şəhid olmuş Aqil Quliyevin böyük qardaşdır. Bütün bunları o, necə etmişdir? Yaxın tariximiz üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyinə görə bu barədə mətbuatda ilk dəfə məlumat verməyi qərara aldıq.

1991-ci il oktyabrın 9-da Azərbaycan Respublikasının Parlamenti Milli Ordunun yaradılması barədə qərar qəbul etdi. O zaman Bakı-nın Səbəyel rayonunun Şıx qəsəbəsində 701 sayılı hərbi hissə yaradıldı. Həmin hərbi hissənin briqada komandiri BDU-nun hərbi hazırlıq kafedrasının müdiri Zaur Rzayev idi. Həmin hissədə Xalq Cəbhəsinin qərargahı da yaradıl-

mışdı. Həmin vaxt Xalq Cəbhəsinin komandiri Dadaş Rzayev, qərargah rəisi isə polkovnik Arif Salahov idi.

Şıx qəsəbəsində hərbi hissənin yaradılması xəbərini eşidən Nəsimi Quliyev qardaşı Aqilə birlikdə Qarabağda könüllü döyüşmək üçün oraya gedirlər. Bir az da dəqiqləşdirsək, Aqil həmin hissədə Nəsimidən qabaqcı olmuşdu. Belə ki, Xarkovda Hərbi Akademiyada oxuyan baş leytenant Aqil Quliyev Qarabağın ağır günlərini eşidən kimi dərhal Bakıya gəlmişdi. Həmin hərbi hissədə Aqil minamoyt atıcılığı üzrə ixtisaslı döyüşçülər seçirdi. Hərbi hissəyə gələn könüllülərin hərbi qərarlarına baxır, dəstəyə yararlı əsgərlər axtarırdı. Beləliklə, minomoyt batareyası yaradıldı. Batareyə komandiri Aqil Quliyev bu hərbi qurumun tərkibində bir kəşfiyyat dəstəsinin yaradılmasını təklif edir. Nəsimi Quliyev kəşfiyyat dəstəsinin komandiri təyin edildi. Axsam 37 nəfər döyüşçü MTN-nin hərbi təlim bazasına gətirildi. Burada cəmi 35 nəfərə avtomat silah verildi, qalanlarına isə çatmadı. Ona görə Nəsimi dedi ki, qoy uşaqlar qabaqcıdan gəlsin, mən isə lazım olan malları tapıb gətərəcəyəm. Həmin 37 nəfəri əvvəlcə Binəyə, oradan isə vertolyotla Ağdama göndərdilər. Döyüşçülər Ağdama çatandan sonra onlardan 10 nəfərini Ağdərənin kiçik kəndlərindən birinə, qalanlarını isə Xocalıya yola saldılar.

Bir həftədən sonra Nəsimi isti paltarlar, çoxlu patron, əl qumbaraları tapıb alaraq öz maşını ilə Ağdama gəldi. O, maşını Ağdamda saxlayıb vertolyotla Xocalıya gətdi. O zaman Xocalıya ancaq hava yolu açıq idi. Hər gün Xocalıya bir dəfə vertolyot uçurdu. Nəsimi oraya çatanda gördü ki, Aqilin dəstəsi Xocalıya giriş postuna nəzarəti artıq öz üzərinə götürüb. Aqilgildən əvvəl həmin postda Milli Ordunun əsgərləri dayanmışdı. Onlar da orada bir "Ural" maşını və bir vaqon qoyub getmişdilər. Həmin vaxt Nəsiminin hərbi rütbəsi yox idi, sadəcə rus ordusundan tərxis olunmuş "starşına" idi. Nəsimi kəşfiyyat komandiri kimi Xocalının müdafiəsinin necə təşkil olunduğunu nəzərdən keçirdi və belə qənaətə gəldi ki, burada yerləşən heç bir hərbi texnika olmayan, yalnız avtomatla silahlanmış əsgərlərlə bu şəhəri qorumaq mümkün olmayacaq. O, Xocalı Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Elman Məmmədovla da tanış oldu. Hələ ki, əsgərlərə normal yemək-ichmək veriliirdi. O da vertolyot vasitəsilə gətirilirdi.

Həmin vaxt Xocalıda polis əməkdaşı olmuş Nazim Mikayil oğlu Hüseynovun məna verdiyi məlumatla əsaslanaraq, o zaman ümumiyyətlə, Xocalıda Milli Ordunun və özünümüdafiə batalyonunun 150 əsgəri, Xocalı aeroportunu qorumaq üçün başda Əlif Hacıyev olmaqla 26 polis işçisi, Xocalı Şəhər Polis İdarəsində isə 58 polis vardı. Bundan başqa, Aqil Quliyevin rəhbərlik etdiyi dəstədə 16 döyüşçü qalmışdı. On-on beş gündən sonra Xocalıda yanacaq və un qıtlığı yaranı. Vertolyotlar isə ağır yük gətirə bilmirdi. Yaşlı adamları, qadınları və uşaqları vertolyotla Xocalıdan çıxarmağa çalışırdılar. Amma bu, kütləvi şəkildə baş vermirdi...

## "Karvan" əməliyyatı...

1991-ci il dekabrın 31-də Nəsimigilə məlumat verildi ki, Gəncə istiqamətindən rus hərbi hissəsinin maşınları ilə Xocalıya bir "KamAZ" maşını un, bir "Ural" maşını da "solyarka" göndərilib, onları qəbul etsinlər. Səhər saat 11 rədələrində həmin maşınlar Xocalı ərazisinə daxil oldu. Gələn iki maşından ibarət kiçik karvana bir rus mayoru rəhbərlik edirdi. O, komandir Aqil Quliyevə dedi: "Biz Əsgəranda yoxladılar. Ermənilərə dedik ki, un və solyarkanı 366-cı motoatçı alayına aparırıq. Siz bizi buraxın ki, əvvəlcə 366-cı alaya gedək, oradan qayıdanda un və solyarkanı sizə təhvil verərik. Çünki indi ermənilərin Əsgəranda postu qabaqcı Aqil Həsənbad postuna bizim gəldiyimizi xəbər veriblər. Biz bunları sizə versək, ermənilərin Həsənbaddakı postu gətirdiyimiz yükün sizə verildiyini biləcəklər. Ona görə də biz hökmən 366-cı alaya getməliyik". Aqil Quliyev mayora dedi ki, ona necə inana bilər? Rus zabiti cavabında zabiti şərəfinə and içdi ki, tezliklə geri qayıdacaq və yükü onlara təhvil verəcək. Bundan sonra komandir onları buraxdı. Amma həmin axşam



rus zabiti geri qayıtmadı. Buna görə komandiri qınayanlar da oldu. Bu zaman aşağıdakı postdan xəbər gəldi ki, bir karvan gəlir. Karvan 3 BRDM-dən və 3 "Ural" maşından ibarətdir. Nəsimigilin dəstəsi həmin karvanı postda saxladı. Onun bayramqabağı 366-cı rus alayına 3 "Ural" dolu maşın geyim, ərzaq və maşının arxasında da böyük bir generator aparılırdı. Karvan 3 ədəd döyüş maşını müşayiət edirdi. Hər BRDM-in üstündə də iki pulemyot - biri iri çaplı, digəri isə kiçik çaplı pulemyot vardı. Xocalılar üçün yük gətirmiş rus zabitinin geri qayıtmadığından əsəbiləşən komandir qərara gəldi ki, bu qəniməti ələ keçirsinlər. Ona görə də Nəsimigil "Ural" maşınlarında gedən rusları yerə düşürtdülər. Bunlara da mayor rütbəli bir rus rəhbərlik edirdi. "Ural" maşınlarında bir kapitan, bir leytenant, bir starşına vardı. Ümumilikdə karvanı 21 nəfərdən ibarət hərbi heyət müşayiət edirdi. Nəsimigil zabiti heyətə bundan bir neçə saat öncə baş vermiş hadisəni səmimi şəkildə onlara izah etdilər. Zabiti dedi ki, o, bu barədə məlumatlıdır. Nəsimi dedi: "Eləse, siz həmin zabitlə əlaqə saxlayın, görək bizim yükü neyləyiblər". Mayor bildirdi ki, onların həmin zabitlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Məlum oldu ki, bunlar Gəncədə yerləşən rus desant diviziyasının əsgərləridir. Nəsimigil ruslara qonaqpərvərlik göstərərək onlara çay-görək verdilər və sonra yeni il qabağı olduğundan onları içirdilər. Amma bu vaxta qədər BRDM-in içindəki əsgərlər bayıra çıxmamışdılar. Onlar lüklərini içəridən bağlayıb döyüş maşının içində oturub gözləyirdilər. Bunları içir-

dikdən sonra Nəsimi Aqilə dedi ki, burada onlara lazım olan həm ərzaq var, həm də silah-sursat var. Aqil dedi ki, bəs bunun altından necə çıxacağılar? Nəsimi dedi ki, bu müharibədir. Biz silah-sursat, ərzaq lazımdır. Biliirsiniz ki, ruslar ermənilərə hər cəhətdən kömək göstərirlər. Biz risk edərək bunları girov götürməliyik.

Ruslar içib sərxoş olduqdan sonra Nəsimi uşaqlara göz vurdu ki, gizlicə onların avtomat silahlarını götürsünlər. Sonra Nəsiminin özü rus zabitlərinin üstündəki tapançalarını da çıxartdı və bildirdi ki, onlar təslim olmalı, bütün ərzaq və silah-sursatları təhvil verməlidirlər. Onların təhlükəsizliyinə tam təminat verməsi barədə komandir onları əmin etdi. Dedi ki, sabah tezdən onları vertolyot vasitəsilə Ağdama göndərəcək, oradan da Xankəndə gedərlər. Mayor dedi ki, buna görə onları həbs edərlər. Nəsimi də bildirdi ki, bu daha onların problemi. Mayor bir az fikirləşdikdən sonra başqa yolun olmadığını görüb təslim olmağa razılıq verdi və BRDM-dəki əsgərlərin də maşından aşağı düşmələrini əmr etdi. Artıq saat 24:00 idi. Bir dəqiqədən sonra 1992-ci il yanvarın 1-i gəlirdi. Mayor dedi: "Komandir, silahı ver, atəş açım". Nəsimi əvvəlcə mayoru düzgün başa düşmədi, ələ bildi ki, özünü öldürmək istəyir. Ona görə də silahı mayora verməkdən imtina etdi. Sonra mayor gülərək bildirdi ki, o, Yeni ilin şərəfinə havaya atəş açmaq istəyir. Bundan sonra Nəsimi avtomatı mayora uzatdı və tədbiri əldən verməmək üçün uşaqların birinə dedi ki, arxadan silahı onun boynuna tuşlasın. Hər etimalla qarşı tədbiri əldən vermək olmazdı. Mayor avtomatın bütün darağını havaya boşaltdı.

Həmin axşam komandir Ağdamdakı Qərargahla əlaqə saxladı və səhər tezdən vertolyot gəldi. Yanvarın 1-də saat 12-də rus girovları vertolyotla Ağdama göndərildi. Saat 2-yə işləmiş 366-cı motoatçı alaya gedən "Ural" maşını geri qayıtdı. Un və solyarka boşaldıldı. Onların buradakı hadisə barədə artıq məlumatları vardı. Mayor dedi: "Uşaqlar, siz düz iş görməmişsiniz. Buna görə başınız ağrıyacaq. Ola bilsin ki, buna görə Xocalıya hücum olsun".

Nəsimi mayora dedi: "Burada sizinkilərə qarşı heç bir hücum olmayıb. Onlar hər şeyi könüllü şəkildə bizə təhvil verdi və biz onları ertəsi gün vertolyotla sağ-salamat Ağdama yola saldıq. Siz bu barədə özünüzkülərə ələ beləcə də məlumat verərsiniz. Un və solyarka boşaldıqdan sonra siz də Gəncəyə gedə bilərsiniz".

Ertəsi gün Ağdamdan Aqilə zəng gəldi ki, o, böyük bir səhvə yol verib. Onların ruslara qarşı bu hərəkəti hər iki tərəfdə böyük rezonans doğurub. Ruslar Ağdamdakı qərargaha ultimatum veriblər ki, əgər onların əsgəri və zabitləri dərhal qaytarılmasa, onlar Xocalıya hücum etmək məcburiyyətində qalacaqlar.

Aqilə zəng edən Xalq Cəbhəsinin qərargah rəisi Arif Salahov idi. Dedi ki, o, bu hərəkət ilə rusların Xocalıya hücum etməsinə şərait yaradır. Aqil cavabında dedi: "Siz Ağdamda onların qarşısını kərsiniz, biz də burada 366-cı motoatçı alayın qarşısını kəsrək". Qərargah rəisi son olaraq bildirdi ki, götürülən yüklər, hərbi texnika və silah-sursat təcili geri qaytarılmalıdır. Bu barədə Nəsimigil Elman Məmmədovla da məsləhətləşdi. E.Məmmədov dedi ki, bu barədə o, heç bir qərar qəbul edə bilməz. Yəni bu məsuliyyəti kimsə öz üzərinə götürmək istəmədi.

(ardı var)

Camal ZEYNALOV